

دست یازدهم

انفاق

به این آمارها توجه کنید. **نمونه هایی از آمارهای جهانی از « فقر و گرسنگی » در جهان، که ناشی از بی توجهی ثروتمندان و وجود اختلاف طبقاتی است، را بنویسید**

- گرسنگی یکی از عوامل مهم مرگ و میر در جهان به شمار می رود؛ به طوری که در هر دقیقه ۳۰ نفر به علت گرسنگی، جان خود را از دست می دهند.
- شصت و شش میلیون کودک در مقطع ابتدایی در سراسر جهان، گرسنه به مدرسه می روند.
- فقر هر ساله باعث مرگ دو میلیون و ششصد هزار کودک زیر پنج سال می شود.
- ۸۷۰ میلیون نفر در جهان غذای کافی برای خوردن ندارند.
- بیش از یک میلیارد نفر از مردم روی زمین، درآمدی کمتر از یک دلار در روز دارند.

۲- آمارهای جهانی در رابطه با توزیع ناعادلانه « ثروت » و تأثیر آن را بنویسید.

- دارایی ۸۵ نفر از ثروتمندترین افراد جهان برابر دارایی ۳/۵ میلیارد نفر از جمعیت جهان است.
- با غذایی که در اروپا و آمریکای شمالی دور ریخته می شود، سه برابر گرسنگان فعلی جهان را می توان سیر کرد.
- یک سوم مواد غذایی ای که سالانه در جهان تولید می شود (حدود ۱/۳ میلیارد تن) تبدیل به زباله می شود و هدر می رود.
- سالانه ۲/۴ میلیون نفر در سراسر جهان در اثر بیماری های ناشی از پرخوری می میرند.

به نظر شما علت این اختلاف چیست؟ چرا این وضع در جهان به وجود آمده است؟

با توجه به سخن پیامبر گرامی اسلام، خداوند به اندازه نیازمندی های مردم فقیر در اموال ثروتمندان حقی قرار داده است، اگر پردازند نیازمندی های عمومی مردم برطرف می شود. اگر گرسنه یا برهنه ای در میان مردم پیدا شد به این دلیل است که ثروتمندان، « حقوق واجب » اموال خود را نپرداخته اند.

۱- یکی از راهکارهای دین اسلام برای حل فقر و نیازمندی های افراد چیست؟ انفاق

دین اسلام آخرین و کامل ترین برنامه ای است که خداوند برای نجات بشر از تمامی گرفتاری ها و دست یافتن به رستگاری در دنیا و آخرت فرستاده است؛ به همین دلیل این دین باید راهی برای نجات مردم از فقر داشته باشد. یکی از راهکارهای دین اسلام برای حل این مشکل، انفاق است. در دین اسلام به مردم توصیه شده است، بخشی از اموال خود را در راه خداوند انفاق کنند.

۲- پیامبر گرامی اسلام در باره حق فقرا در مال ثروتمندان چه فرمودند؟

«خداوند به اندازه نیازمندی های مردم فقیر در اموال ثروتمندان حقی قرار داده است، اگر پردازند نیازمندی های عمومی مردم برطرف می شود. اگر گرسنه یا برهنه ای در میان مردم پیدا شود، به این دلیل است که ثروتمندان، «حقوق واجب» اموال خود را نپرداخته اند».

۳- مؤمنان چگونه باید وظایف مالی خود را نسبت به برادران دینی خود، انجام دهند؟**انفاق**

در سال گذشته دانستیم که رابطه میان مسلمانان، رابطه برادری است و همان طور که هر برادری نسبت به خواهران و برادران خود در خانواده وظایفی دارد، برادران دینی نیز در برابر یکدیگر وظایفی دارند. یکی از این وظایف کمک مالی به نیازمندان است. خداوند در قرآن کریم همواره انسان ها را به بخشش قسمتی از اموالشان به نیازمندان تشویق کرده و این اعطای مال را «انفاق» نام نهاده است :

کسانی که اموال خود را انفاق می کنند

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ

در شب و روز

بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

به صورت پنهانی و آشکارا

۴- الف

سِرًّا وَعَلَانِيَةً

پاداششان نزد پروردگارشان است

فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ

نه ترسی دارند و نه غمگین می شوند. ***۴- ب**

وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ^۲

انفاق مال آن قدر نزد خداوند ارزشمند است که آن را یکی از نشانه های ایمان می داند.^۳ خداوند، حکمت انفاق را «توزیع ثروت میان فقرا و جلوگیری از انحصار آن در دست

۵- حکمت انفاق چیست؟

۴- با توجه به آیه شریفه ی فوق (بقره/ ۲۷۴) به سوالات پاسخ دهید.

الف- چگونه باید انفاق کرد؟ (شکل های انفاق)

ب- پاداش کسانی که در راه خدا انفاق می کنند، چیست؟

۱- گسترش انفاق در جامعه، چه آثاری به دنبال دارد؟

ثروتمندان» بیان کرده است^۱. در صورتی که انفاق مال در جامعه گسترش پیدا کند، ثروت به دست نیازمندان نیز می‌رسد و^۲ فاصله طبقاتی میان ثروتمند و فقیر کمتر می‌شود؛ بخش زیادی از گناهان و جرم‌های ناشی از فقر از جامعه ریشه‌کن می‌شود^۳؛ مردم نسبت به یکدیگر مهربان‌تر می‌شوند و احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند^۴ در نهایت آرامش و امنیت در جامعه حاکم می‌شود.

فعالیت کلاسی

در روایت‌هایی که زمان ظهور امام علی(ع) را وصف کرده‌اند، آمده است :
در آن دوران، عقل انسان‌ها به نهایت رشد و کمال خود می‌رسد و از سوی دیگر در جامعه فقیری پیدا نمی‌شود.

به نظر شما میان این دو (پیدا نشدن فقیر در جامعه و کامل شدن عقل) چه ارتباطی وجود دارد؟

در آن زمان با کامل شدن عقل، انسان‌ها درک درستی از روابط یکدیگر پیدا می‌کنند و از هیچ کمکی به هم دریغ نمی‌کنند. به جایگاه ثروت در زندگی پی می‌برند و آن را فقط وسیله‌ای برای رفاه می‌دانند نه آسایش زندگی. در آن زمان هدف زندگی انسان‌ها نه جمع کردن مال و ثروت بلکه با تحقق حکومت عدل الهی هدف رسیدن به آرمان‌های اخلاقی و برقراری عدالت از جمله عدالت در مال و ثروت خواهد بود.

زندگی خود سروسامانی بدهند.

او مشهور به کریم‌ترین انسان مدینه است. آوازه او همه جا پیچیده است. هرکسی وارد مدینه می‌شود، سراغ خانه حسن بن علی را می‌گیرد، چون می‌داند او تنها کسی است که همواره در خانه‌اش به روی نیازمندان باز و سفره خانه‌اش همواره برای میهمانان گسترده است و از همه آنان با بهترین غذاهای موجود در خانه پذیرایی می‌کند.^۲

۱- سوره حشر، آیه ۷.

۲- بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۳۴۹؛ شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۱۰؛ تاریخ مدینه دمشق ابن عساکر، ج ۱۳،

ص ۲۴۳؛ سیر اعلام النبلاء ذهبی، ج ۳، ص ۲۶۷.

۱- انواع انفاق را با ذکر مثال، بنویسید.

۲- انواع انفاق : **انفاق های واجب و مستحب را نام ببرید.**

انفاق بر دو نوع است : واجب و مستحب .

انفاق های واجب عبارت اند از : زکات و خمس . انفاق های مستحب عبارت اند از : قرض الحسنه، وقف و در این درس با نمونه هایی از این دو نوع انفاق آشنا می شویم :

۳- زکات چیست؟

۴- به چه اموالی زکات تعلق می گیرد؟

۱- زکات : زکات در اصل به معنای پاک شدن از دلبستگی ها و آلودگی هاست و به نوعی

از انفاق گفته می شود که به برخی از دارایی های انسان تعلق می گیرد . این دارایی ها سه دسته است :

غلات : گندم، جو، خرما و کشمش، **دام ها :** شتر، گاو و گوسفند، **سکه ها :** طلا و نقره .

اگر کسی از این دارایی ها، به اندازه ای که در دین تعیین شده است، داشته باشد، بر او واجب

است بخش مشخصی از آن را در راه خدا انفاق کند .

۵- فواید زکات را بنویسید

۱) پرداخت زکات موجب مصونیت مال از نابودی و پربركت شدن آن می شود ۲) اگر زکات اموال داده نشود، خداوند نعمت هایش (بارندگی، حاصل خیزی، فراوانی و ...) را از صاحبان آنها بازمی دارد .

← **زکات فطره (فطریه) :** زکات فطره ، زیرمجموعه زکات است . کسی که هنگام غروب شب عید فطر، بالغ و عاقل و هشیار باشد و فقیر هم نباشد، باید برای خود و کسانی که او هزینه زندگی آنان را می دهد، به ازای هر نفر سه کیلوگرم گندم یا جو یا برنج یا هر غذایی را که در طول ماه مبارک رمضان بیشتر از آن استفاده کرده است، به مستحق بدهد . البته اگر پول آنها را هم بدهد، کفایت می کند .

۶- زکات فطره چیست و بر چه کسانی واجب می شود؟ و مقدار آن برای هر نفر چقدر است؟

فعالیت کلاسی

به آمار تقریبی تولید سالانه چهار محصول مهم کشاورزی در ایران، توجه کنید :

۱- سیزده میلیارد کیلوگرم گندم

۲- سه میلیارد کیلوگرم جو

۳- یک میلیارد کیلوگرم خرما

۴- سیصد میلیون کیلوگرم کشمش

به نظر شما اگر فقط زکات این محصولات (که تقریباً حدود هزار میلیارد تومان است)، پرداخت شود، چه تغییرات مثبتی در جامعه ایجاد می شود؟

در صورتی که زکات این محصولات پرداخت شود ثروت به دست نیازمندان واقعی می رسد و فاصله طبقاتی میان ثروتمند و فقیر کمتر می شود؛ بخش زیادی از گناهان و جرم های ناشی از فقر از جامعه ریشه کن می شود؛ مردم نسبت به یکدیگر مهربان تر می شوند و احساس مسئولیت بیشتری می کنند و در نهایت آرامش و امنیت در جامعه حاکم می شود. مدارس ، بیمارستان ها و مکان های عمومی مجهز می شوند.

۱- خمس چیست؟

۲- خمس را باید به چه کسی پرداخت نمود؟

۲- خمس: هر مسلمانی که از طریق کار، درآمدی کسب می کند، پس از صرف هزینه های سالانه زندگی خود و خانواده، باید یک پنجم آنچه را که باقی مانده است، به عنوان خمس بپردازد. خمس یکی از راه های تأمین نیازهای جامعه است که به حاکم اسلامی یا مرجع تقلید پرداخت می شود تا آن را در راه هایی که قرآن کریم، رسول اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام مشخص کرده اند، صرف کنند. آشنا کردن مردم با معارف دینی، دفاع از کشورهای اسلامی، تربیت دانشمندان علوم دینی، تألیف و توزیع کتاب های دینی و ... از مواردی است که خمس می تواند صرف آن شود.

۳- خمس، در چه راه هایی باید مصرف گردد؟ (۴ مورد)

نکات قابل توجه در خمس

■ هرکسی که از طریق تجارت، صنعت، کشاورزی یا کسب های دیگر، مالی به دست آورد، باید برای خود «سال مالی» داشته باشد و در انتهای «سال مالی»، اگر به اموال او خمس تعلق می گیرد، خمس اموالش را بدهد.

۴- به چه اموالی خمس تعلق می گیرد؟

■ با پولی که خمس آن پرداخت نشده است، نمی توان چیزی خرید؛ به عنوان مثال اگر با آن پول خانه ای خریداری شود، نماز خواندن در آن خانه باطل است.

۵- حکم خمس پولی که پرداخت نشده باشد، چیست؟

■ به آذوقه هایی مانند برنج، روغن و هر خوراکی دیگری که از درآمد سال، برای مصرف در خانه خریده شده است و در پایان سال مالی باقی مانده است، خمس تعلق می گیرد.

■ زیورآلات خانم ها، اگر بیش از مقدار مصرفی رایج آنها باشد و حالت پس انداز داشته باشد، باید خمس آن پرداخته شود.

۶- حکم خمس آذوقه ها و زیورآلات خانم را بنویسید.

توسعه دیدانیم

سیره شهدا

شهید مهدی باکری یکی از سرداران بزرگ کشورمان در دوران دفاع مقدس بود. یکی از ویژگی های او عمل به احکام دین با دقت کامل بود. او سعی می کرد همیشه نماز خود را در اول وقت و به جماعت اقامه کند. او در پرداخت خمس نیز بسیار دقیق و حساس بود. یکی از دوستان وی نقل می کند که در اواخر اسفند ماه یکی از سال های اول جنگ بود که دیدیم آقا مهدی در سنگر مشغول شمردن پول های همراه خود است. سپس با خانواده خود نیز تماس گرفت و جویای ارزش اجناس باقی مانده در منزل برای محاسبه میزان خمس آنها

۷- سال مالی چیست؟

۱- ابتدای سال مالی، اولین روزی است که فرد در آن درآمدی کسب کرده است (به عنوان مثال این زمان برای یک کارگر آن روزی است که اولین مزد خود را می گیرد یا برای یک کشاورز روزی است که اولین محصول خود را برداشت می کند) و پایان آن گذشتن یک سال شمسی از آن روز است.

۱- «قرض» چه نوع انفاقی است؟ و ارزش آن را در دین اسلام در مقایسه با « صدقه » بنویسد .

پس از آشنایی با خمس و زکات به عنوان دو مورد از انفاق‌های واجب، حال با دو مورد از انفاق‌های مستحب آشنا می‌شویم :

۱- قرض : قرض دادن نوعی انفاق مستحب است که بسیار بر آن تأکید شده است. این عمل تا آن اندازه ارزشمند است که در دین اسلام برای صدقه دادن ده ثواب و برای قرض دادن هجده ثواب قرار داده شده است. البته هر دو عمل از کارهای نیکو و مورد تحسین است؛ اما باید توجه داشت که در جامعه اسلامی،^۲ انسان‌های آبرومندی هستند که نمی‌خواهند از کسی صدقه بگیرند و قرض دادن به آنها موجب حفظ آبروی آنها می‌شود. از سوی دیگر انفاق مال در قالب قرض، فعالیت و کسب و کار را به دنبال خود دارد؛ زیرا کسی که صدقه می‌گیرد، به فکر بازگرداندن آن نیست؛ اما فرد قرض‌گیرنده باید کار کند تا مبلغ قرض را برگرداند.

۲- چرا قرض دادن، ارزشمندتر از صدقه دادن است؟ (۲ مورد)

۳- پیامبر اکرم ﷺ درباره ارزش قرض دادن چه فرموده است؟
«مسلمانی که به برادر مسلمان خود قرض دهد، در برابر هر دره‌می که قرض داده، هم وزن کوه احد، حسنات خواهد داشت و اگر برای دریافت آن مدارا به خرج دهد، از پل صراط همچون برق جهنده بدون حساب و عذاب خواهد گذشت.»

۴- چرا در تعالیم معصومین از قرض گرفتن در حالت بی‌نیازی و یا موارد غیرضروری نهی شده است؟

البته در تعالیم معصومان از قرض گرفتن در حالت بی‌نیازی یا موارد غیرضروری نهی شده است؛ چرا که درخواست از دیگران آبروی انسان را در معرض خطر قرار می‌دهد.

۲- وقف : وقف به این معناست که انسان در راه جلب رضایت خداوند مالکیت بخشی از اموال و دارایی‌هایش را از اختیار خود خارج کند و استفاده از آن یا استفاده از درآمد آن را در اختیار دیگران (عموم مردم، فقرا، ایتام، و...) قرار دهد.

۵- وقف چیست؟ ۶- سه عملی که بعد از مرگ انسان مؤمن قطع نمی‌شود و ادامه می‌یابد، چیست؟

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید :

«هنگامی که انسان مؤمن از این دنیا می‌رود، تمامی اعمال او قطع می‌شود؛ به جز سه عمل : صدقه جاریه^۲، علمی که از خود به یادگار گذاشته است و فرزند صالحی که برایش دعا می‌کند»^۳.

۷- «صدقه ی جاریه» چیست؟ ۸- حضرت علی علیه السلام چه چیزهایی را و به چه کسانی وقف می‌کردند؟

پیامبر اکرم بارها اموالی را برای استفاده مسلمانان وقف کردند. امیرالمؤمنین علیه السلام نیز نخلستان‌ها و باغ‌های فراوانی ایجاد و چاه‌های آب زیادی حفر می‌کرد و بلافاصله آنها را برای استفاده مردم یا گروهی از آنان همانند یتیمان یا در راه ماندگان وقف می‌کردند.

با توجه به اینکه چیزی که وقف شده است، مردم همواره از آن استفاده می‌کنند و برکات آن جاری است، به آن صدقه جاریه گفته می‌شود.

۱- نمونه ای از وقف نامه امام علی (ع) که در آن اموال موقوفه و اهلش را که وقف به آن ها تعلق می گیرد و نیز شرایطی را که برای استفاده از آن تعیین فرمودند و نیز هدف از وقف را مشخص کردند، را بنویسید.
در یکی از وقف نامه های حضرت علی علیه السلام آمده است:

«علی، بنده خدا و امیر مؤمنان، دو مزرعه را برای فقرای مدینه و در راه ماندگان قرار داد، تا خداوند روز قیامت چهره او را از حرارت آتش مصون دارد. این اموال فروخته نمی شود، بخشیده نمی شود، تا به دست وارث هستی (خدا) برسد».

در طول تاریخ اسلامی، وقف از جایگاه ویژه ای در میان مسلمانان برخوردار بوده است؛ به گونه ای که بسیاری از مسلمانان تلاش می کردند تا در حد توان خود، بخشی از دارایی های خود را برای انجام کارهای خیریه وقف کنند. وقف معمولاً در این امور صورت می گرفت:

← ساختن مسجد، حوزه های علمیه، کتابخانه های عمومی، مدارس و دانشگاه، بیمارستان های عمومی (در این بیمارستان ها فقرا کاملاً رایگان درمان می شدند)، خانه هایی برای یتیمان و بی سرپرستان و فقرا، وقف اموالی برای کفن و دفن فقرا، وقف آب انبار و تأمین آب آشامیدنی یا آب کشاورزی برای مردم، ساختن کاروانسراهایی در مسیر راه های زیارتی یا تجاری برای استراحت کاروان ها، خرید تجهیزات برای جنگ با کفار، ساختن پادگان ها و قلعه ها برای نظامیان و ...

۳- نتیجه ی وقف چیست؟

همان طور که می بینیم، نتایج وقف، منفعت رساندن به تمام مردم یا مردم مستحق است؛ بنابراین اگر در جامعه اسلامی وقف رایج شود، بسیاری از اموری که نفع آن به عموم مردم می رسد، توسط خود مردم انجام می شود و دیگر تمامی کارها بر دوش دولت قرار نمی گیرد.

۴- رواج وقف در جامعه چه آثاری به دنبال دارد؟ (۲ مورد)

- ۱- انفاق را تعریف کنید و سه مورد از فواید آن را بیان کنید.
- ۲- یک انفاق واجب و یک انفاق مستحب را نام ببرید و هر یک را به صورت مختصر توضیح دهید.
- ۳- زکات به چه چیزهایی تعلق می گیرد؟ آنها را نام ببرید.
- ۴- خمس به چه کسی پرداخت می شود و در چه راه هایی هزینه می شود؟

خودت را امتحان کن